

fidelity

Skandinavisk High-End magasin

6/2009 7. årgang

41

4
aktive høyttalere
fra kr 2 500-350 000

Hjemme hos:

GAIA PROSJEKTET

Beste high-end design høyttaler?

Jamo 907

Signalkilden:

Vinylreferransen NY Linn Sondek LP12SE

EISA vinneren Marantz SA8003

Prissensasjonen SONY XA5400

High-end snakkisen Playback Designs

Vinyl 2010: *gull verd!*

NOK 98,-/DK 89,-/SEK 89,-

INTERPRESS NORGE

ISSN 1503-4291



9 771503 429032

RETURUKE

52

Musikk: The Beatles *i Abbey Road*
Tidsreise med Grieg og Pure Audio Blu-ray • Orbo •
Skeive skiver • Blanda aukustiske drops • Blått & Rått

Tidsmaskinen 2010

I 1926 spilte Griegs gode venn Percy Grainger inn den verdensberømte A-moll konserten på et såkalt Duo-Art hullkortsystem, forløperen til dagens datamaskiner. Idag lanseres en nøyaktig reproduksjon av denne fremførelsen på verdens hittil mest avanserte digitale lydsystem; utviklet av norske 2L og gjengitt på verdens første high-end Blu-ray multispiller.

TEKST OG FOTO: KNUT VADSETH



ADVANCED *AL32* PROCESSING
HDCVI CHANNEL

publ.no: 20009 Lindberg Lyd AS 2L605ABD ncb/BIEM

edvard GRIEG

Piano Concerto

Blu-ray Disc



21
Percy Grainger / Kristianland Symfoniorkester

SONOS



Pris. kr 39.998,-
 Importør/forhandler: Hi-Fi Klubben

Griegs A-moll konsert har hatt uvurderlig betydning. Og det ikke bare som et gjennombrudd for den unge bergenser som ikke så seg anlediget til å overvære den kongelige premiere i København. Her ble den øyeblikkelig en kjempeslager, for å si det slik, og etablerte den unge musikklereren som da bodde i Oslo som en av verdens mest berømte komponister.

Langt viktigere er det at denne norskeste av alle norske musikkstykker også ble oppstarten på en kunstnerisk gullalder og på en av verdens mest vellykkede PR-kampanjer; selvstendighet for lille Norge som i et halvt årtusen først hadde vært fusjonert med Danmark, og fra 1814 med Sverige.

Det var de norske malere, forfattere og altså komponisten Edvard Grieg (innvandrer fra Skottland, men det sier vi ikke til noen) som sammen med polarforskerene Fridtjof Nansen førte an i denne ukriegerske frihetskampen. Denne tidlige PR-kampanjen skapte så mye internasjonal sympati for det lille, fattige fjellandet oppe i nord, at svenskene så det som en umulighet å angripe da det Det Norske Storting erklærte Norge som uavhengig i 1905, to år før Grieg døde på Trollhaugen.

Ikke verst som bakteppe for en komposisjon som den dag i dag regnes som verdens mest populære pianokonsert. Og selvfølgelig med et uttall av ulike innspillinger, også eldgamle saker tatt opp på voksruller fra forrige århundreskifte. Kuriøst, men uspillelig om man

ikke er akademisk interessert i å høre dentidens tolkninger, om man klarer å lytte gjennom bakgrunnstøyen...

PURE AUDIO FRA 2L

Så dukket det i høst opp en ny innspilling på verdensmarkedet fra det norske plateselskapet 2L, som står for herrene Lindberg og L'Orange. Her opplever vi Griegs gode venn Percy Grainger som solist i en New York studioinnspilling fra 1921, jeg gjentar nittentjueett! Men det ledsagende orkesteret er dagens Kristiansand Symfoniorkester ledet av tidligere KORR-sjef Rolf Gupta. Og det hele er tatt opp i det akustisk optimale kirkerommet i Kristiansand Domkirke. Og det i 8 kanaler surround i 24 bit med hele 352,8 khz oppsamling! Og med Wolfgang Plagge som produsent og Denis Hall som medium. Huh...

Og om ikke dette skulle være nok, spiller Grieg selv "Bryllup på Trollhaugen" på en såkalt Phonola pianorull som likeledes styrer et moderne flygel til å utføre akkurat de samme anslag med den rytme og tyngde som Grieg bestemte i 1906 ved opptak i Leipzig, året før han døde og året før han og Nina fikk besøk av Percy Grainger på Trollhaugen...

UNG VENN

Og den unge pianistens tolkning på Griegs eget flygel, frydet den lille, store komponisten som skrev følgende i sin dagbok: "Jeg måtte bli 64 år for å få høre norsk klavermusikk så forstående

og genialt tolket. Som han spiller slåttene og folkevisebehandlingene bryder han nyt land både for sig, for mig og for Norge. Og nu dette henrivende, naturlige, dybe, alvorlige og barnlige naturell!"

Grainger skal også ha spilt A-mollkonserten med like stor heder fra komponisten. Det er derfor desto mer interessant å lytte til denne teknisk fenomenale innspillingen med det aller siste av teknologi; Denon high-end multispiller A-1 som tar både CD, SACD og altså Pure Audio Blu-ray i opptil 7+1 kanaler. Og hakesleppet kommer, ikke på grunn av optaket som vi hørte på referanseanlegget i 2 kanaler. Lyden var utmerket, men knapt epokegjørende i forhold til SACD gjengivelsen fra samme spiller.

Derimot er tolkningen til Percy Grainger knapt til å fatte; dette er en konsert jeg kjenner ut og inn og har hørt både på plater i konsertsalen og i opptaksstudio med verdens ledende utøvere. Men maken til frivoll løsløshet har jeg aldri hørt noe i nærheten av! Morsomt og tankevekkende, så absolutt. Men med noen totalt meningsløse tempoendringer og fraseringer, etter min mening. Her er det lagt til parfymert jåleri og kniplinger og blonder til en musikk som i sin enkle genialitet gjenspeiler ren luft, høye fjell og dype fjorder med et europeisk tonespråk som vi alle liker og forstår nettopp fordi den er enkel, men også storslått som den norske naturen.

Likevel, gøy er det å høre hvordan dette ikonet ble tolket i begynnelsen av forrige århundre!

Fullt så gøy er det ikke å høre hvilken middelmådig pianist Grieg egentlig var; om da denne "innspillingen" fra Leipzig gir et rimelig sannferdig bilde av dette. Men jeg er ikke forundret over at P-2 har begynt å diskutere Griegs pianoferdigheter. Men om tolkningene fra Grainger og Grieg i beste fall er noe underlige for vår tid, er den nitidige restaureringen av disse aller eldste eksempler på moderne digitalteknikk (lyden blir oversatt til enkle symboler) av enorm historisk betydning.

Men hvor god er det tekniske resultatet med det aller siste av digitalteknologi? Hvordan låter og funker Pure Audio Blu-ray på verdens første high-end multispiller som spiller alle digitale lydformater og som også serverer det beste videobilde vi hittil har sett...

REN LYD

Fordelen med Pure Audio Blu-ray er etter min mening først og fremst at man benytter et format og en teknologi som via det betydelige hjemmekinofolket kan lages i et betydelig antall eksemplarer. Dette fordeler forsknings- og produksjonsutgifter på et langt større antall kjøpere enn hva to-kanals audio kan påregne. Selv om all ny teknologi som er lansert i min levetid har vært dårligere enn det beste av gammel teknologi i forfinet utførelse, men da til høyere pris. Det er alltid grunn til å håpe på bedre kvalitet/pris med mer avansert teknologi. På særlig billedsiden er dette et uomtvistelig faktum i forhold til DVD i forhold til VHS og til og med Laserdisc, og nå Blu-ray i forhold til DVD. Og dette gjelder spillere ned til noen hundrelapper. På Elkjøp finner vi nå Philips Blu-ray spillere med akseptabel lyd til mindre enn femten slike.

Men når det gjelder mer krevende lyd, gjerne i skjæringspunktet mot high-end, er problemet atskillig større. SACD er neppe entydig bedre i prisklassen rundt 10-20 tusen kroner i forhold til dedikerte CD-spillere. Nå som dette formatet virker å gå på sparebluss, kan man heller ikke regne med noen særlig videreutvikling og noe særlig antall nysinnspillinger. Derfor at det teoretisk enda bedre lydpotensialet på Blu-ray særdeles spennende, ikke minst med Pure Audio som muliggjør høyoppløselig lyd i både multikanal og stereo uten bruk av video, bare med 3 fargekoder på fjernkontrollen for å velge format.

DENON A-1 KORTTEST

Nå koster Denon multispiller mer enn 10-20 tusen. Denne første "high-end" versjonen som etter eget sigende er vanvittig kompromissløs, er vel i virkeligheten en 15-20 tusen kroners

CD-spiller med mange tilleggsfunksjoner som glitrende bra bilde, det kanskje beste vi har sett både fra DVD og Blu-ray, multikanal i opptil 8 kanaler pluss altså Pure Audio Blu-ray lyd. Vi hadde den i få dager og valgte derfor å sjekke den ut i referanseanlegget i kun 2 kanaler, altså som en stereo lydgjengiver som spiller alt fra sølvplata.

Vi hørte en viss forskjell mellom DTS og PCM-sporet med Pure Audio, sistnevnte betydelig "ærligere" og direkte, men de ulike formater som 16 bits redbook, SACD, Dolby Digital, PCM og DTS i ulike konfigurasjoner, låt likevel forbløffende likt med typiske karakteristikk som opplagt skyldes drivverket og elektronikken.

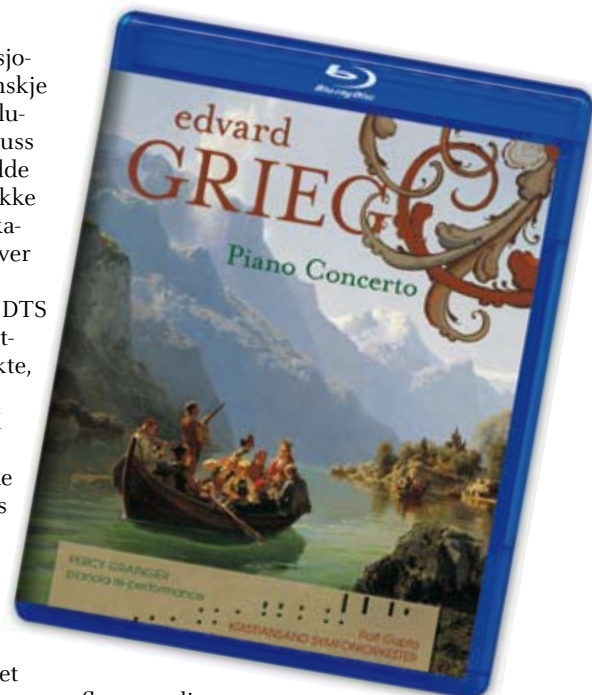
Og det låter både "dyrt" og elegant uten den råhetene særlig 16 bits redbook-opptak som enkelte ganger kan oppleves som harde "kanter" pluss en vis kornethet i lydbildet, særlig rundt øvre mellomtone. Med Denon låt det silkeglatt og forfint, og med en deilig fyldig bass som kanskje ikke gikk superdypt eller var spesielt stram og slagkraftig, mens som var bare "deilig". Mellomtonen var en anelse tilbaketrukket og med antydning av "halo", denne effekten av et Doris Day bløtfilter som forskjønner lydbildet. Men som også gjør det hele en smule glatt og snilt, men slett ikke ute av fokus.

Diskanten er imidlertid krisp og ikke helt nøytral, men er med på å skape et inntrykk av oppløsning og detaljering i et ellers litt sonort lydbilde. Stemmer låter fint og fyldig med bra kropp, men tenderer til å være litt langt bak i det ganske dype og noe dempede lydbildet.

Det hele minner veldig om akkurat den luksusvarianten av Denonlyd som dette vitterlig er, og lyden er utvilsomt tilnærmet "high-end" for mange som har forfrosset seg på lyden av pistrede transistorer med rimelig surround av tidligere generasjon. Lyden er likevel ikke på høyde med for eksempel multispilleren til Electrocompaniet som tross sin mørke klangbalansen er mer lineær, oppløst og enda mer storslagent holografisk også i 2 kanaler, men denne har som andre ekte high-endere fremdeles ikke noe Blu-ray hverken på bilde eller lydsiden. Og vil du virkelig oppleve det beste bildet på 50 tommer HD skjerm eller med en god projektor, er Blu-ray en nødvendighet tross alskens oppskaleringsystemer.

KONKLUSJON

Denon A-1 er en utrolig sofistikert og lekker sak med betydelig tyngde og masser av muligheter. Foreløpig har vi såvidt skummet muligheten og kun hørt på 2 kanal i referanseanlegget, men vil utvilsomt komme med en full test litt senere. Denon A-1 er utvilsomt verd pengene om du kan utnytte de



fleste av disse attraksjonene, men som 2 kanals lydgjengiver kan den mest sammenliknes med en typisk 15-25 tusen kroners SACD-spiller. Noen vanvittig avansert lydmaskin, finner vi ikke her, men likevel er dette noe av det beste som kan skaffes for musikkelskeren med egen kino som kan glede seg over både et råbra bilde og alskens muligheter med sølvplata i full surround.

Det viktigste er likevel at Denon trekker opp et løp for norske 2L og deres glimrende Pure Audio system som kan ha mye for seg; et meget avansert digitalformat som utvilsomt kan tilferdstille de mest kresne musikkelskere, men som samtidig kan henge seg på en produktutvikling som den fattige fetter kvalitetshi-fi'en aldri ville kunne makte på egen hånd. Om dette knapt vil medføre dramatisk mye bedre lyd, så kan vi regne med at det kan bli bedre lyd for mindre penger. Og det er det viktigste for svært mange, selvfølgelig. Akkurat som det også gjelder I-pod'er og annen bærbar digitalteknologi av betydelig kompleksitet som likevel er både lite og billig og som også kan videreutvikles i hi-fi sammenheng.

Men fremdeles blir jeg tussete i hodet av å vente på at disse Blu-ray greiene skal få ræva nesten bokstavelig talt i gear. Starten er treig, ja. ☺





De fleste hi-fi skribenter fra Skandinavia var samlet på lydseminar i København

DENON BLURAY OG 2L

Achim Shultz heter produkt sjefen for Europa som hevdet at Denon slett ikke er blant de store elektronikk gigantene. Nettopp derfor er de derfor fremdeles optatt av det lille high-end nisjemarkedet som de største for lengst har droppet på grunn av begrenset volum, men samtidig er Denon store nok til å ha en betydelig utviklingsavdeling. Samt at de har økonomiske muskler til å hale i land fornuftige lisensavtaler med de helt store. Shultz mente derfor at det ikke var særlig merkelig at Denon ble først i

verden med en Blu-ray multispiller med SACD i skikkelig high-end klasse, inkludert det nye lydformatet Pure Audio som blant annet norske Lindberg lyd står bak (se rammeartikkel).

Blu-ray formatet Pure Audio er et helt åpent format for både høyoppløselig stereo og multikanal i både dts-hd og lossless LPCM, og det helt uavhengig av bruk av videosignalet for navigering. Lindberg lyd har lenge oppfordret oss til å teste ut fordelene med BluRay lyd i forhold til SACD, men mangel på high-end Blu-ray spiller har etter vår mening

gjort en slik sammenlikning litt for tilfeldig.

Men den umiddelbare fordelene med Blu-ray er i tillegg til enda bedre lagringskapasitet og dermed muligheter for oppløsning, like mye at Blu-ray uansett er et format for de mange, og dermed med muligheter for produksjon i store serier og plenty kroner til fortløpende utvikling, mens SACD allerede er droppet av Sony sine egne plateselskaper. Det er nå nærmest et nisjeprodukt fra de smale produsentene spesielt for high-end nerdene. SACD kan nærmest sammenliknes med "direktgravert" vinyl fra 80-årene.

HDMI-KRØLL

Den nye Denon DVD-A1UD Blu-ray multispiller blir av produsenten lansert som et fullstendig kompromissløst AV-produkt, ja faktisk som helt sinnsykt bra med en lyd kvalitet i den absolutte elitekategorien; bedre eller i det minste helt på høyde med Denons egen SACD spiller DCD-2010 AE, ifølge produkt sjefen. Det er bare det at når jeg slår opp i den siste katalogen til Hi-Fi Klubben finner jeg denne for meg ukjente spiller til en pris av kr.14.998; utvilsomt et godt kjøp til prisen med vår erfaring av dyrere Denon produkter, og altså i omtrent samme klasse som de glimrende Marantz og Sony SACD-spillere som vi tester i dette bladet.

Men noen kompromissløs SACD spiller i lyd klasse med f.eks. dCS, Wadia, EMM Labs og Playback Design er den neppe. Selv om design og bygg kvalitet er noe av det lekreste jeg har sett. (Vi ble lovet et eksemplar flysendt for å nå dette bladet. Om vi klarte deadline er det bare du som vet, da jeg i skrivende stund enda ikke har sett noe til spilleren...)

Likevel er denne nye spilleren det beste hittil på Blu-ray siden, og med potensialet til å vise 2L-opptak med enda bedre lyd. Demonstrasjonen med de største Dalihøytalene var da også lovende med både audio og videoprogrammer (bildet var utrolig bra), men samtidig litt urovekkende da produkt sjef Shultz mente at analogutgangene var lydforringende i forhold til digital HDMI eller firmaets egen Link 4th. Og vi hørte tydelig kornetheten i særlig mellomtonen fra jitterstøy på vanlige HDMI utgang, mens den klart bedre lyden ved bruk av Denon Link4th bare er mulig ved bruk av Denon processor.

Denne låt greit nok den, men igjen er det snakk om klare kompromisser i forhold til ekte high-end, selv om det hele låter veldig fint i multikanal.

Det siste fra filmgutta er forresten ytterligere kanaler, nå også i høyden, for å oppleve enda bedre romvirkning. Opptil 12 kanaler inklusive sub'er, er målet for Dolby og DTS. Her kan det bli mye kabler -og kanskje noen skilsmisser?

Pure Audio Blu-ray: Lindberg lyd i verdenstoppen



Lanseringen av verdens mest eksklusive BluRay multimaskin fra Denon faller sammen med betydelig interesse for det nye audioformatet Pure Audio som utnytter alle mulighetene ved den betydelige lagringskapasiteten i Blu-ray. Dette sammen med muligheter for navigering uten bruk av videoskjerm. De ulike formater kan kontrolleres direkte via 3 fargekoder på fjernkontrollen.

Formatet har teknisk potensiale utover SACD samtidig som BluRay plattformen kan nå ut til et enormt stort kinopublikum som muliggjør forskning og utvikling på et betydelig høyere nivå enn det en nisjebransje som hi-fi industrien kan make. Nå er det bare å henge seg på og utnytte potensialet til bedre lyd!

Det nærmest sesasjonelle med det nye formatet, er at det lille norske plateselskapet 2L er den kanskje viktigste aktøren for å utnytte denne teknologien. Det er da også utelukkende de fenomenale og prisbelønte opptakene til Lindberg lyd som benyttes i demoplata med 18 spor i stereo og multikanal som følger med denne eksklusive multimaskinen. Her finner man en rekke norske toppartister som Trondheimsolistene, Wolfgang Plagge, Det Norske Solistkor, Marianne Thorsen og Kåre Nordstoga i valgfri stereo eller surround mix. Her finner man også 12 minutter av Griegs A-mollkonsert med Percy Grainger og Kristiansand symfoniorkester som vi omtaler et annet sted i bladet...

Blanda akustiske drops:

Typisk stereofilskive

AV TORE DAG NILSEN



Renaud García-Fons er en av de flinkeste guttene i klassen. Han er den komplette og verdensvante musiker. Renaud omgås de rette musikerne og behersker det meste av sjangere. Han komponerer selv og plukker og filer i et halsbrekkende tempo på sin store femstreges.

Du finner Renauds nye *La Línea del Sur* i jazzhyllene, men intensjonen med denne utgivelsen var å feie uanstrengt innom alle musikkstilene Renaud ble eksponert for i oppveksten. Her inngår jazz, flamenco og annen varmblodig søreuropeisk, samt latinamerikansk.

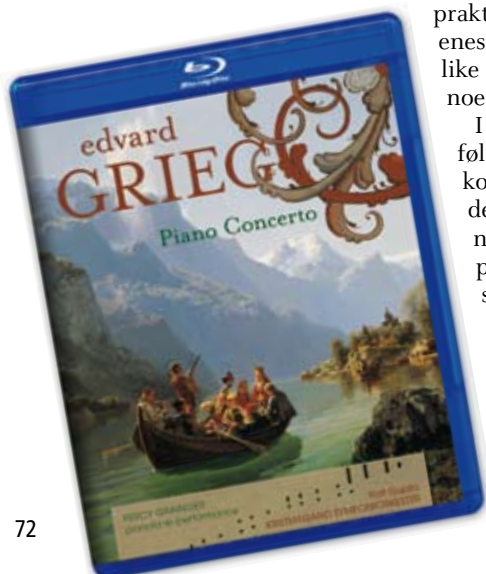
Renaud har med seg en gitarist, en perkusjonist, en kar på trekkspill og en kvinnelig flamencovokalist. Tempoet går fra middels til høyt, uten at dét volder besvær. Innspillingen har noen relativt rolige innslag også, men det går uansett ikke lange tider før det latinske blodet koker.

Lydproduksjonen er typisk "hi-fi demo", med åpent lydbilde, nært perspektiv, enkelhet og masse fasthet ispedd små detaljer for kontrastens skyld. *La Línea del Sur* er god og underholdende musikk som varmt kan anbefales. Likevel er det viktig å ikke kun ha denne type musikk i samlingen hvis man vil unngå å bli stemplet som overflatisk. Enja 9527-2

ROTNORSK OG HISTORISK SACD

2L (Lindberg Lyd) er utrolig aktive. De er allestedsnærværende på nettet, messer og i musikk- og hi-fi magasiner verden rundt. Undertegnede omtaler nye utgivelser fra dem praktisk talt i hvert eneste nummer, men like fullt har de alltid noe nytt på gang.

I vår løpende 2L-føljetong har nå turen kommet til noe av det norske; Edvard Griegs pianokonsert og solopianostykker som *Bryllupsdag* på *Troldhaugen*. Når dette illustreres med *Brudeferden* i *Hardanger* og noen *rosmalings-*



arabesker, rykker det i våre nasjonalromantiske muskler mens det drypper sponsorkroner over 2L fra Kulturrådet.

Opptaket er foretatt i katedralen i Kristiansand-katedralen, med byens symfoniorkester under ledelse av Rolf Gupta. 2Ls utgivelse nummer 60 har en frisk og energisk tolkning av det symfoniske stykket. Kristiansand Symfoniorkester er ikke blant de beste, og lyden av orkesteret fremstår ikke like imponerende åpent og rent som den lydmessig sett fantastiske "Flute Mystery" (2L nr 58, nylig anmeldt her). I hvert fall ikke med tokenals lyd i CD- eller SACD-format, men det kan utmerket godt tenkes at multikanals format rydder opp i dette. Man sitter dog igjen med en fornemmelse at opptakslokalet legger noen bånd på orkesteret her.

Det oppsiktsvekkende med denne innspillingen er pianosolistene. De er i en klasse for seg. Ikke så merkelig når det er Percy Grainger som er solist i pianokonserten, og selvstø Edvard Grieg i solostykkene. Grainger døde i 1961 og Grieg i 1907, så hvordan kan dette være mulig? Til og med i høyoppløst digital? Jo, Grieg spilte inn *Troldhaugen* etc. i 1906 og Grainger spilte inn konserten i 1921, på "pianoruller", og når man nå har restaurert ruller og automatpiano blir resultatet en praktisk talt nøyaktig eller likeverdig kopi av originalen.

Legger man nysgjerrighetsmomentet til det faktum at selve pianolyden er førsteklases, så blir dette en ganske obligatorisk anskaffelse for mange av oss. I likhet med mange andre 2L-utgivelser i det siste inneholder nummer 60 både en Blue-Ray lydiskive og en hybrid CD/SACD-skive.

SVENSK SACD

I serien av Bach-kantater har Bis kommet til nummer 43. De siste 15-20 utgivelsene i denne utmerkede serien har kommet som hybridiskiver. Lytting på nummer 43 bekrefter at standarden holder. Selskapet er svensk, sangerne fra andre europeiske land, men innspillingen er foretatt i Japan, med japanske musikere, kor og dirigent – Bach Collegium Japan og Masaaki Suzuki.

Det er etter min oppfatning ikke mye som skiller de mange innspillingene i denne serien. Alle Bachs kantater har innslag av overjordisk inderlig og sart musikk. Prøv en av disse, de er lette å få tak i. BIS-kantatene er stødig og ukontroversielt skrudd sammen musikalsk, og lyden er jevnt over god. Ikke eksepsjonelt, antagelig, men god, og selv i tokenals CD-format opplever man fin åpenhet i lydbildet. De senere SACD-utgivelsene gir ekstra delikatesse og renhet i tokenals (jeg har aldri hatt sjansen å høre dem i multikanal), men vil gi superior kvalitet også i vanlig 44 kHz/16bit CD hvis maskineriet er godt nok. BIS SACD 1761-2

DYSTRE FREMTIDSVISJONER OG EN EUROPEISK SACD

Jo da, kjære leser, atter en gang blir hovedtemaet dette høyoppløselige formatet som i alt for høy grad blir ignorert av de som trenger det mest. SACD er det eneste fleksible, kurante og noenlunde utbredte høyoppløselige formatet. Blue-Rays muligheter for å gjengi rene høykvalitets lydspor høres i utgangspunktet fint ut. Det vil likevel overraske meg om ikke hele Blue-Ray kalaset snart vesentlig handler om billigst mulige blikkbokser. Når rettighetshaverne i tillegg ikke

